

מחשבה קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

סוטה דף לג

לתורה שבכתב. עם ישראל מבין דברים באמצעות לשון ארמי, זו הדרך שאנו מבינים את עומק התורה.

המהר"ל מבאר את מה שנאמר בסוף המסכת שהעולם קיים בזמן הגלות על הקדיש. וביאר שקדיש בלשון ארמי הוא צורת הקיום של המציאות במצב של חורבן. כלומר בזמן הגלות אנו נמצאים ברובד קיום של "פירוש", שהוא מציאות יותר עמוקה ונסתרת.

ובזה מובן שהתורה משתמשת בלשון ארמי, כי זה הלשון הפנימי שמשמש את הקב"ה ועם ישראל להבין את עומק הדברים. אבל המלאכים אינם מבינים את הפנימיות הזו (מלבד גבריאל ששייך למעלת כלל ישראל).

דף לד-א

הצלת יהושע וכלב

כלב השתטח על קברי אבות וביקש להנצל מעצת מרגלים. ואילו יהושע התפלל עליו משה "ק-ה יושיעך מעצת מרגלים". וצ"ב מה החילוק בין יהושע לכלב.

ונביא את תירוצו החפץ חיים (עה"ת פרשת שלח) בהקדם יסוד גדול שמבואר בבן יהוידע.

הבן יהוידע שואל מה הפירוש שמשה התפלל על יהושע וכו', הרי אנו יודעים "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", ויש לאדם בחירה שלא לחטוא. ויתירה מזו, משמע מדברי הגמ' שהמרגלים הלכו לא"י במטרה להוציא את דיבת הארץ רעה, אך מצד שני כתוב שהמרגלים היו צדיקים גמורים.

וביאר הבן יהוידע, שאמנם במצב של יצה"ר רגיל אין הקב"ה מתערב, ועל האדם לעמוד בנסיון. אולם לפעמים יש נסיון שבו היצה"ר מתחזה ומסתתר תחת דבר שנראה טוב. וכך האדם טועה. על נסיון כזה יכול האדם לבקש סיוע עליון. וע"ז התפלל דוד "שגיאיות מי יבין מנסתרות נקני", כלומר ממצבים מעורפלים כאלה, אתה צריך לעזור לי. וזה היה הנסיון המיוחד של כלב ויהושע, כי חטא המרגלים היה מחופש להנהגה טובה

יש לצרף את הנאמר בבעל התניא (לקוטי תורה) שהמרגלים רצו להמשיך להיות קשורים להקב"ה באופן של גילוי פנים כפי שהיה במדבר, ולא רצו להכנס לא"י ולהיות בהנהגה נסתרת. וזהו מה שאמרו כאן שהמרגלים מעיקרא חשבו להוציא דיבה, כי הם באמת חשבו שזה לא דבר רע.

ועתה נבוא לדברי החפץ חיים שאומר שיש שני דרכים להתמודד

אין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי

אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי, שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי. ודוקא ביחיד שנזקק שהמלאכים יסייעוהו.

בדברי הראשונים מצינו שני הסברים. הרי"ף בברכות (ז). כתב שאין הכוונה דוקא ללשון ארמי וה"ה לשאר לשונות. רבינו יונה שם מוסיף שתפילות שנתקנו בציבור, אפשר להתפלל אותן ביחידות בכל לשון, ועל זה סמכו נשים שמתפללות בלע"ז.

אולם הרא"ש (ברכות ב, ב) נקט דדוקא לשון ארמי שהיא מגונה, בזה אין רוצים להזדקק אליה. ובזה תירץ קושיית התוס' (שבת יב, ב) איך ניתן לומר שהמלאכים לא מכירים לשון האומות, הרי אפילו מחשבת הלב הם יודעים. אלא שבאמת הם מבינים את הלשונות, אלא שאין מעוניינים לסייע למי שבחר להתפלל בלשון ארמי המגונה.

המהר"ל (חידושי אגדות כאן) מבאר שלשון הקודש שונה משאר הלשונות, בכך שהיא לשון בעצם. וכפי שמבואר בספר יצירה שהקב"ה ברא את העולם בלה"ק. למשל המילה "אבן" היא עצם המהות של הבריה הזו, שהאותיות א-ב-נ מגדירות חפץ זה. אבל שאר לשונות הן הסכמה בעלמא. ועל כן מלאכי השרת אין מכירים אלא לה"ק שהיא לשון בעצם. ובתוך דבריו מיישב את קושיית התוס' הנ"ל, שאמנם מכירים מחשבת הלב, אך כל המושג תפילה היא להוציא הדברים בפה.

ובהמשך מבאר גם את שיטת הרא"ש שרק לשון ארמי אין נזקקין. ומבאר שלשון ארמי אינה מכלל שבעים הלשונות, שהיא השפה של הכשדיים, וע"ז אמרו במגילה (י, ב) שאינם נחשבים כ'עם', וממילא השפה שלהם אינה בכלל הלשונות של אוה"ע. המלאכים שייכים לשבעים אומות וממילא לשבעים לשונותיהם, אך ארמית שהיא מחוץ לחשבון זה, אינם מכירים. ומקשה המהר"ל שהרי התורה משתמשת בלשון ארמי, וכן גבריאל ידע לשון זו, וגם ישנן תפילות חשובות שנאמרות בלשון ארמי, כמו ה'קדיש'. ומבאר בקיצור שסוף סוף יש לה חסרון שאינה שייכת לאומה מסוימת.

מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל האריך בענין זה במאמר שנדפס בקובץ באר יצחק (ח"ג), ושם מביא מספר הפרדס המיוחס לרש"י (סי"ה), ששם הו"ה מתגלה אלינו בלשון ארמי. הביאור שלו בעוה"ז הוא בלשון ארמי. והסביר רבי משה זצ"ל ע"פ המהר"ל שלשון ארמי הוא אינו לשון אלא 'פירוש' ו'ביאור'. ועל כן התלמודים נכתבו בלשון ארמי, כי ארמית היא פירוש, וזו מהות התושבע"פ - פירוש

ומסיק החת"ס שמסכים עם המהר"ל שיש בעיה לומר מכניסי רחמים, וכשהציבור אומר את הפיוט הזה, הוא עצמו מאריך בתחנון כדי שלא לומר אותו.

למעשה מצינו שהפוסקים חלקו בזה לענין ההליכה לביה"ק בערב ר"ה. השל"ה (מס' ר"ה פרק נר מצוה י) שאנו משתטחים על קברי המתים כדי שיתפללו עלינו. אולם המשנ"ב (סי' תקפא) הביא בשם המהרי"ל שכשהולכים לביה"ק לא יפנה אל המתים אלא יבקש מהקב"ה שירחם עליו בזכות הצדיקים. לכאורה דברי המהרי"ל מוקשים מהגמ' דידן. ואולי אפשר לומר שגם המהרי"ל מסכים שמעיקר הדין אין בעיה לפנות אל המתים, אך יש חשש שמזה יבוא להגרר להתפלל לאמצעים אחרים, ולכן תיקן המהרי"ל שהתפילה תהיה ישירות להקב"ה, גם באופנים שמוותר מדינא לפנות אל האמצעי.

דף לה

דוד קרא לדברי תורה זמירות

מפני מה נענש דוד, שקרא לדברי תורה זמירות. אמר לו הקב"ה דברי תורה שכתוב בהן התעיף עיניך בו ואיננו, אתה קורא אותם זמירות?! והפירוש שיוצא מדברי הגמ' כפי שכתבו המהרש"א ועוד, שהטענה על דוד היתה שזימרא אינה דבר תמידי, ואילו תורה היא תמידית, ובלעדי כן - התעיף עיניך בו ואיננו.

אך יש כאן כמה קושיות. רעק"א בגליון הש"ס מביא מעירובין (יח, ב) כל בית שנשמעים בו ד"ת בלילה אינו נחרב, שנאמר ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה, הרי ששפיר נקראים ד"ת זמירות. עוד מקשה כאן החת"ס, שהרי כל התורה נקראת שירה, ומה החילוק בין שירה לזמרה. באבי עזרי (הקדמה לספר הפלאה) מקשה עוד, שסוף סוף הפסוק "זמירות היו לי חוקיך" נקבע בתהלים ואנו אומרים אותו.

וליישב את כל זה נתבסס על המהלך שמובא אצל שני גדולי האחרונים, שלא ראו זה את זה אך כיוונו לאותם דברים בדיוק. האחד הוא רבי יוסף ענגיל בגליון הש"ס, והשני הוא הבן יהוידע.

וכך הם אומרים: התורה מביאה שני עניינים: א' סור מרע, להסיר את כוחות הרע שתוקפים את האדם. ב' עשה טוב, שהתורה מעלה את האדם למקום גבוה שיש בו קדושה וברכה. המילה "זמרה" היא מלשון 'לזמור' אילן. זימור בתורה פירושו להסיר את הדברים הרעים מהתורה. וזה מה שנקראים פרקי התהלים שאנו אומרים קודם התפילה, "פסוקי דזמרה", כי באים בפרקים אלה לומר ולחתוך את המקטרגים והמעכבים את התפילה.

הבן יהוידע מוסיף שבגמ' יש משפט "גמורתא גמור, זמורתא תהא" (עירובין ס, א), והיינו שגם מי שלא מבין את הגמ', אבל מ"מ יש לו את הכח שיש בתורה להסיר את הרע.

עם הרשעים. דרך אחת היא להתנגד אליהם באופן ישיר פנים אל פנים. הדרך האחרת היא להתחזות ולהתראות כאילו מתחברים לדבר הרע, אך באמת הוא מתנגד.

זה ההבדל בין יהושע לכלב. יהושע התנגד למרגלים מלכתחילה. ואילו כלב התחזה בתחילה כאילו הוא הולך עמהם.

נמצא שיהושע נזקק לעזרה מיוחדת, מפני שנלחם איתם באופן ישיר. ואילו כלב שהתנהל עמהם בעורמה, כביכול לא נזקק לתפילתו של משה, והיה מסוגל להתגבר עליהם בעצמו.

והדברים עולים בקנה אחד עם הבן יהוידע שכתב שהמרגלים התחזו לטובים. שבדיוק באותו מטבע נהג כלב, שהתחזה למי שהולך עם שאר המרגלים.

דף לד-ב

אבותי בקשו עלי רחמים

כלב השתטח על קברי אבות בחרון וביקשם להתפלל עליו שייצל מעצת מרגלים. ובפשטות משמע שכלב מדבר אל האבות עצמן, וכן המשמעות של התוס' כאן שמביא הגמ' בתענית (טז, א) שבזמן תעניות על הגשמים יוצאים לבית הקברות ואחד הטעמים בגמ' הוא שיבקשו המתים רחמים עלינו.

והעולה מהדברים שאדם יכול להתפלל דרך אמצעי. לבקש שהמתים יתפללו להקב"ה עבורו.

הרקאנטי תחילת פרשת שלח מדבר על כלב בן יפונה, ומביא את הגמ' שלנו, ומיישב את המנהג לומר את הפיוט "מכניסי רחמים", שרבים טענו כיצד אפשר לבקש מהמלאכים? אך מהגמ' שלנו מוכח שאין בעיה לבקש מהמתים שיתפללו עלינו. וכפי שאדם יכול לבקש מהמתים, כך יכול לבקש מהמלאכים.

אולם רבים חלקו על כך, ביניהם המהר"ל בנתיב העבודה (פרק יב), שכתב שאי אפשר להתפלל שיכניסו המלאכים את תפילותינו, ואין ראיה ממה שמבקשים מהמתים ומהחיים שיתפללו עלינו, שישראל מתחברים זה עם זה. ולא דמי למלאכים. ועדיין צ"ב.

החתם סופר (שו"ת או"ח ס' קסו) מבאר את דברי המהר"ל (כמדומה שזה המקום היחיד שעושה כן החת"ס), וכותב שאמנם דברי המהר"ל סתומים, אך נראה לפרש, שאמנם אדם יכול לבקש מחבירו שיתפלל עליו, וכן לבקש מהמתים שיתפללו עליו, כפי שכל אחד יכול להביא פרקליט שימליץ עליו בפני המלך. אבל כל זה דוקא במי שנמצא עמו באותה דרגה, אבל כשאנו עוסקים במלאכים, הרי אין הם באותה דרגה של המלאכים, שכן עם ישראל נמצא במקום פנימי וקרוב לה', יותר מהמלאכים, ועל כן אין טעם לבקש מהם שימליצו עלינו.

חמישים אותיות. בדרך כלל כשמצרפים את אותיות כל השבטים מגיעים רק למ"ט, ומשום שאי אפשר לגלות בעולם ייחוד שלם. תמיד יש משהו חסר. חוץ מאשר בבית המקדש, שכאשר כותבים שם את השבטים, מצליחים להגיע לגילוי שלם. ועל כן אותה אות יתירה נמצאת דוקא אצל בנימין, שהרי בחלקו נבנה המקדש, ו'בין כתפיו שכן', הגילוי של חיבור שמים וארץ מתגלה אצלו.

דף לו-ב

דמות דיוקנו של אביו

לר' יוחנן יוסף נתכוין לעשות עבירה, ובאה דמות דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון, אמר לו יוסף עתידים אחיך שייכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך שיימחה שמך מביניהם.

והקושיא פשוטה, דנמצא שבעצם יוסף לא עמד בנסיון, אלמלא שאביו מנע ממנו לחטוא.

וליישב הדברים נשוב ונשנה מה שהבאנו בסוף פרק ראשון. רבי צדוק הכהן מבאר שיש בכלל ישראל שתי בחינות של עבודה. (א) צדיק, שנמנע מעבירות ועושה מצוות. (ב) בעל תשובה, שנכשל בנסיון, אבל מבקש רחמי שמים שיקבלו הקב"ה בתשובה. על פניו נראה שהצדיק זוכה על ידי מעשיו, וכפי שאיתא בחז"ל שהצדיקים באים 'בזרוע'. ואילו הבעל תשובה מוכרח להזדקק לרחמי שמים.

אבל בעומק, אומר רבי צדוק, האמת היא שאף אדם לא יצליח לעשות כלום בלי סיעתא דשמיא. "כל מעשינו פעלת לנו". אלו דברי הגמ' שיצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו. גם הצדיק צריך את הסיעתא דשמיא. מי שמייצג את הצדיק הוא יוסף, וכנגדו עומד יהודה שמייצג את הבעל תשובה ומכריז בריש גלי "צדקה ממני".

אצל יוסף הצדיק יש גילוי שבסופו של דבר הוא צריך את הסיעתא דשמיא כדי להצליח. וזה מה שמתגלה כאן. במשך תקופה ארוכה מנסה אשת אדונו להחטיא אותו, בפיתויים וטענות שונות (כולל סברות של 'לשם שמים'), והוא עומד בנסיון - "ויהי כדברה אליו יום ויום ולא שמע אליה". אבל אחרי כן מגיע יום אחד שבו הוא עומד להכשל, ואז עומדת לו דמות דיוקנו של אביו. דהיינו גילוי הקב"ה בעולם שמתבטא בדיוקנו של יעקב במרכבה.

במעשה הזה מתגלה שאם אין הקב"ה עוזרו אינו יכול לו. וגם יוסף הצדיק חייב סיוע עליון.

דף לז

שלוש בריתות

שתי בריתות של הקב"ה עם בני ישראל היו בהר סיני ובערבות

נמצא שזמירה היא שירה שמגיעה מכך שמסירים את הרע. וזו היתה הטענה על דוד המלך שקרא לד"ת זמירות, שאמנם ודאי שהם זמירות, אך אין זה הפן היחיד שבתורה, והיתה עליו טענה שלא התייחס לפן של ה'עשה טוב' שבתורה.

ומיושבת הגמ' בעירובין (יח, ב) שאמנם כאשר מדובר על הכח של ד"ת להסיר את הרע והדליקה, שפיר נקראים "זמירות". וכן מה שנקבע בתהלים פסוק זה, משום שאמת היא שדברי תורה נקראים כן, אך זה לא כל היקף ענינם.

ומה שהתורה נקראת 'שירה' אינו 'זמרה', שהשירה משקפת את השלימות, כפי שהתבאר לעיל, דשירה היא הגילוי של לעת"ל, מה שא"כ זמרה שמבטאת רק את הפן של הסרת המניעות.

דף לו-א

חמישים אותיות על אבני האפוד

בשני אבני האפוד נכתבו שמות השבטים, על כל אבן 25 אותיות, וביחד עולה ל-50. ומקשה הגמ' שבאבן השנית חסרה אות אחת. ותיצרו שהשם בנימן נכתב בתורה בכתב חסר, ובאבן זו נכתב בכתב מלא - בנימין. וצ"ב מה המשמעות של מנין חמישים, ומדוע דוקא אצל בנימין יש את האות המשלימה למנין זה.

ויש כאן נקודה עמוקה בדברי רבותינו.

הגר"א בפירוש האגדות על ברכות כתב שבכל יום שאומרים שמע ישראל, משתדלים להגיע למה שנקרא 'שער החמישים'. שאמרו בגמ' נדרים חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולם ניתנו למשה חוץ מאחד. לא שייך להגיע לגילוי השלם של הקב"ה. וכמו שסופרים מ"ט ימים בעומר ולא חמשים, כי יום החמשים שייך לעליונים ואין אנו יכולים להתחבר אליו. בכל יום בק"ש אנו חותרים לכיוון השער החמישים, וכך נרמז שבפסוק "שמע ישראל" יש 25 אותיות, וב"ברוך שם כבוד מלכותו" יש 24 אותיות - וביחד עולה 49.

ר"א חבר בספרו שיח יצחק (דרוש לסיום הש"ס) מאריך לבאר את סוגייתנו. ומביא מהזהר (ח"א יח: וח"ב קלג:) ש'שמע ישראל' הוא ייחודא עילאה, ו'ברוך שם' הוא ייחודא תתאה. כלומר: ייחוד ה' מתגלה בשלימות למעלה, בלי שום חסרון. אבל כאן בעולמנו, אין גילוי מלא, "עולם" מלשון העלם. כשאנו מחברים שמע ישראל (מספר 25) וברוך שם (מספר 24), אנו מחברים את העולמות, ומצרפים משניהם יחד מספר מ"ט, כמעט עד הגילוי השלם.

אולם יש מקום אחד בעולם שיש בו תפיסה בשער החמישים, הלא הוא המקדש. שם יש חיבור שלם ואמיתי של שמים וארץ בלי שום הפרש.

ומבאר הגר"א חבר שהם הם דברי הגמ' כאן, שבאבני האפוד היו

דף לז-ב

ברכות שבהר גריזים

דרשו בגמ' שאף שבתורה לא נכתב להדיא אלא "ארורין", היו גם ברכות. על כל ארור היה גם ברוך. ובאותה דרך ולשון.

והשאלה העולה מאליה, מדוע הברכות לא נכתבו בתורה. ונביא כמה יישובים מדברי רבותינו.

הגור אריה (תחילת פרשת ראה) מקשה קושיא זו, ומתרץ: "ונראה שעיקר המצוה היו הקללות, כדי שיהיו ישראל מקבלים את התורה באלה ובשבועה, אלא שפותחין לעולם בזכות תחילה, הקדים הכתוב הברכה. ולעולם עיקר המצוה הקללות, כדי שיקבלו התורה". ולא נתבאר יותר.

ואאמו"ר שליט"א בהערותיו מפנה לפחד יצחק פסח (מאמר סו אות ד-ה). שם מבאר שהדבר שמגדיר את המצוות כ'עול' הוא רק כשעושה את הדבר כחובה ולא כהתנדבות. כל שאינו מחוייב לעשות זאת, הגם שיש לו חשק גדול, אין זה עול. וזה מה שנאמר "גדול המצווה ועושה", כשאדם מחוייב בדבר יש לו עול (ומכאן גם שהיצר מפריע יותר). ומה שמגדיר את הדבר כחובה ועול, הוא מה יקרה אם לא יקיים. וכאשר יש קללה, אות הוא שמדובר בחובה. וזה הביאור במהר"ל, מה שגורם לברית ולחיבור הוא הקללות במצב שלא יקיימו.

וזה יסוד גדול בחיי האדם, שכל דבר שמגיע בהתנדבות אין בו קבלת עול.

בבן יהוידע מבאר שהקללות הן בעוה"ז, והברכות בעוה"ב, וכיון שהתורה לא מדברת על העוה"ב, נכתבו בתורה רק קללות, ועי"ש ליישובים נוספים.

הבני יששכר (מאמר השבתות אות ו) כותב דבר נפלא. אנו יודעים שהקב"ה יודע את העתיד, ואעפ"כ יש בחירה חפשית לאדם. כל דבר שנכתב בתורה הוא בגדר 'ידיעה' מוקדמת (שהתורה נכתבה קודם לעולם), ואינו מכריח את הבחירה. אבל דבר שהתגלה בעולם כדיבור של ה', ולא רק תורה עצמה, הרי כבר נתגלה בבחינת עוה"ז ומכריח שכך יקרה. ובזה מבאר שמשא אומר ליתרו "כי ה' דיבר טוב על ישראל", שכיון שירד למדרגת דיבור, אינו יכול להשתנות.

על כן, הקללות נכתבו בתורה ואין הכרח שנאמר למשה. אבל הברכות לא נכתבו, ומניין למשה שיש לברך? בעל כרחך שנאמר לו דיבור על כך, בתושבע"פ, ועל כן נוצר מכך הכרח שיתקיימו הברכות ולא ישתנו. כיון שכל דבר שמתגלה כדיבור אינו משתנה.

מואב. והשלישית נחלקו בה אם היתה במעמד הר גריזים והר עיבל, או באהל מועד.

השם משמואל (במדבר תרע"ב) מבאר שהן כנגד ג' חלקים באדם: השכל (הנשמה), הנפש (כחות הלב), הגוף.

כנגד השכל והנשמה באה הברית בהר סיני. כנגד הנפש והלב באה הברית באהל מועד, ששם מקריבים קרבנות. כנגד הגוף ניצבת הברית בערבות מואב, קודם שנכנסים לא"י.

ממשיך השם משמואל שכנגד חלוקה זו היו גם שלשה חטאים. בהר סיני חטאו בעגל שהוא קלקול השכל. באהל מועד חטאו במרגלים שהוא בנפש האדם. בערבות מואב חטאו בבנות מואב שהוא כנגד הגוף.

ומוסיף שאע"פ שעם ישראל פגם בג' הבריות, נשארה לנו שארית: משכן שילה בחלקו של יוסף הוא כנגד השכל. בית ראשון שהיתה בו השראת שכינה גמורה כנגד הלב. בית שני שלא היתה בו השראת שכינה גמורה, הוא כנגד הגוף.

רבי צדוק (פרי צדיק בהר) הולך במהלך דומה מעט: כשעמדו ישראל בהר סיני היו במדרגה רוחנית כ"כ גבוהה, ודבקות מוחלטת, עד שלא היה להם ענין גשמי. באהל מועד יש להם כבר חלק גשמי, ואע"פ שיורד מן מן השמים, צריכים לחפש את המן וללקוט אותו. עסק בעניני הגוף. כשמגיעים לא"י, לערבות מואב, כבר אין את גילוי השכינה של המדבר, וכבר עוסקים לגמרי בעניני הגוף.

מעיקרא היה אמור להיות שאותה מדרגה שהיתה להם בסיני, תמשיך בא"י, ע"י שמשא רבינו יכניס אותם וישיבו איש תחת גפנו ותאנתו ויעבדו את ה' ללא דאגות החומר. אך כיון שגרם החטא, לא זכו לדרגה זאת, וכשנכנסו לא"י (בלי משה) היו צריכים לעסוק בעניני הגוף.

ואלו הן ג' הבריות:

בהר סיני היתה הברית במדרגה הגבוהה של עם ישראל. באהל מועד היתה דרגתם אמצעית. ובערבות מואב, קודם כניסתם לארץ ישראל, היו במדרגה היותר נמוכה מכל הנ"ל.

ובזה מבאר מה שכתוב ברש"י תחילת פרשת בהר "מה ענין שמיטה אצל הר סיני", ועומק השאלה הוא ששמיטה היא מצוה ששייכת למי שחי בעולם גשמי, אבל בהר סיני אין שייכות לכל זה. ומתרץ רש"י שכשם ששמיטה ניתנה בסיני על פרטיה ודקדוקיה, כך כל התורה. והביאור, בהר סיני ניתן לנו הכוח והדרך כיצד לנהוג בכל מצב שיהיה לעתיד, גם במצב ירוד. היה גלוי לפנינו ית' שנרד במדרגתנו, וגם לזה ניתנה תורה.

ועכ"פ נמצא לפי דבריהם, שג' הבריות מכוונות ומדקדקות כנגד ג' מדרגות, ועל כן כו"ע מודו שהיו רק ג' בריות ולא יותר.